

◆ Душан П. ЂУРЂЕВ
Међународни центар
књижевности за децу
Змајеве дечје игре, Нови Сад
Република Србија

ДА ЛИ ЈЕ МИРЈАНА СТЕФАНОВИЋ ЧИТАЛА ЕДВАРДА ЛИРА?¹

САЖЕТАК: Рад се бави односом поезије Мирјане Стефановић према српској и европској традицији нонсенсне књижевности за децу. Показује се песничка храброст Мирјане Стефановић и оригиналност и субверзивност њеног нонсенсног певања. Наговештава се њена дубља веза са англосаксонском нонсенсном традицијом, пре свега с Едвардом Лиром и Луисом Керолом, неголи с оном традицијском линијом модерне српске поезије за децу у чијем је центру Душан Радовић. Закључује се да је релативна књижевна маргиналност ове песникиње произашла из таквог традицијског положаја.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: поезија за децу, нонсенс, несмислица, субверзивност, игра

У предговору књиге *Несмислице* Ердварда Лира (1812–1888), преводилац, а притом врсни дечји писац Влада Стојиљковић, говорећи о делу овог „британског командоса“ који је извршио „прве нападе на смисао и сврху, у књижевности намењеној деци“, и о томе колико је оно код нас мало познато, каже:

¹ Образложење Награде „Златно Гашино перо“, на 24. фестивалу хумора за децу у Лазаревцу

„Да ствар буде још забавнија, његова поетика није овде новост: има и антологијских песама заснованих на принципу Шармантне Безвезности или, ако хоћете, Поигравања Са Смислом. Но јесу ли њихови аутори сви – од Змаја до Ршума – читали Лира? Ни говора. Можда понеко; можда ниједан. Сва је прилика да се ту не ради о утицају, него о независним открићима.“

„Једна од најзначајнијих традицијских линија у српској поезији за децу (...) она која почива на *нонсенсу*“ (Јован Љуштановић) могла се развијати овако: Змај се ослањао на народну усмену поезију, Вучо на искуства надреалиста, Радовић помало на Змаја, Ршумовић на Радовића, али пре би се рекло да се код свих радило о независним открићима. Да ли баш код свих и ко је онда читао Лира? Претпостављам они који су знали или студирали енглески језик и књижевност, а то су пре свих Мирјана Стефановић и Влада Стојиљковић.

Предност дајем Мирјани Стефановић, не зато што је она дама, него зато што се прва осмелила да са једва 23 године живота напише и објави једну, рекли бисмо, не само за то време, посве необичну књигу за децу. Јесте Радовићева *Поштована децо* била превратничка, али ни приближно тако радикална као што је била књига *Влајико Пицула* Мирјане Стефановић. Осим тога, читава група оних који ће изаћи испод Радовићевог „шињела“ своје прве песничке књиге публикаваће тек почетком осме деценије прошлог века, тако да она тој групи, осим генерацијски, и не припада. Биће да, за разлику од других, она у Радовићу није налазила узор, већ су јој некако ближи били Едвард Лир и Луис Керол. Она, дакле, није ни представник ни баштиник Радовићеве школе певања. С тим у вези логично би било поставити питање да ли су те „Радовићеве бебе“ читале Мирјану Стефановић? Сувише субверзивна и у томе доследна до краја, уз то пар година одсутна из књижевног живота Београда јер

је живела у Индији, где је и дипломирала, Мирјана Стефановић је вазда била и остала скрајнута. У ствари, могло би се рећи да је у сличној позицији била читава једна група аутора која ни по чему није припадала мејнстриму и далеко бројнијој скупини етаблираних писаца, а у којој су поред већ поменутих били још Предраг Чудић, Зоран Станојевић, Миодраг Станисављевић, Милан Милишић...

Влајко Пицула јесте један конгломерат свега и свачега: писама, извода из дневника, записа, кратких прича, али садржи и 21 песму. Све песме су нонсенсне. Тематски разнолике клепалице карактерише версификацијска мелодичност и ритам који следи некакву унутрашњу логику бесмисла. И ту бисмо морали мало да застанемо и објаснимо сам појам нонсенса.

Јован Љуштановић је пишући о поезији за децу Мирјане Стефановић покушао да дефинише тај појам као „ефекат (који) се постиже тек пропашћу очекиваној смисла“. У ту сврху му је послужило и Кантово одређење смешног: „Смех је ефекат који настаје из наглог преобраћања напетог очекивања у ништа“.

Влада Стојиљковић је опет преводећи Лира покушао тој речи да пронађе адекватан српски пандан у кованици – несмислица. Зашто? Каже, „бесмислица“ у нашем језику „подразумева *ненамерно* одсуство смисла (...), (...) а Лир је од смисла одустајао и те како намерно“. Дакле у питању је реч која измиче дефиницији, као уосталом и оно што она означава.

Седам година након *Влајко Пицуле* појавиће се друга књига за децу Мирјане Стефановић. Била је то изузетна песничка збирка *Енца са креденца*, која ће током наредне деценије имати још два издања. Треће измењено, из 1978. године, допуњено је са тридесетак нових песама, па је нејасно зашто их песникиња није објавила као нови наслов; осим ако није намерила да читав живот једну књигу пише. Са

тих нешто преко сто песама Мирјана Стефановић је заокружила једну своју фазу разуздане, бунтовне игре речима, мелодијом и смислом.

Знала је она у својим песмама да држи мисао на дугој узици, али ипак под контролом. И кад би вам се чинило да се све отргло смислу, кренуло својим током, незаустављиво, као вода која сама налази свој пут, на крају обично схватите да је све то плод некакве заумне логике откуд нонсенс црпи своју алхемијску магију и виталност. Песме се кадкад дифузно распростиру од свог антропоморфног субјекта у свим правцима, да би се на крају свеле на парадокс, несмислену констатацију или посве логично финале у нелогичној нарацији. Вазда бежећи од традиционалних образаца, она радије прибегава сложеним херметичним решењима у обесмишљавању свега и свачега него оним тривијалнијим. Управо то инсистирање на нонсенсу по сваку цену гурнуло ју је на маргину, на којој се Мирјана Стефановић осећала сасвим лепо и комотно, растерећена потребе да се иком наметне или допадне, што је, уосталом, судбина свих алтернативаца. Ваљда смо због тога њену наредну песничку збирку намењену младима чекали више од 20 година.

Књига *О Угљеша* је мало другачије кодиран пројекат, кога чине 32 песме о псу мешанцу, махом испеване у маниру романтичних српских песника, са наглашено карикираним интертекстуалним пасажима. Узори су у овим полуримејцима мање или више препознатљиви српском читоцу, док присуство Лира није ни приближно изражено као у претходним збиркама. Усудио бих се чак да кажем како га и нема, да ме, пишући о енглеској верзији овог рукописа у *Минерва пресу*, Џејн Еванс није демантовала опаском: (...) „њене ме песме подсећају на Едварда Лира и Спајка Малигана, моја два најомиљенија ‘лака’ песника“.

Ово „лака“ прихватите с резервом, јер књиге Мирјане Стефановић су све само не *лаке*. И, нажа-

лост, нема их много. Читав њен песнички опус за децу чини између 160 и 170 песама. Ипак, потребно је велико стрпљење, афинитет ка таквој врсти литературе и извесно предзнање да би се ушло у ту авантуру. Без присуства ведрога духа немојте ни почињати да их читате. Те песме траже одабране читаоце, сладокусце, са истанчаним слухом, јер оне се истовремено читају и слушају; с тим што је мелодија саставни део песме.

Све у свему, дело Мирјане Стефановић, намењено деци и младима, оставило је видног трага у српској литератури, далеко већег и значајнијег од читаве плејаде извиканих, неумесно хваљених и не знам зашто *обожаваних* мејнстрим писаца, делом упокојених, који су махом надживели своје дело. Између осталог и то ју је препоручило за Награду „Златно Гашино перо“ за допринос ведром духу детињства и од сада ће она красити онај застакљени део Енциног креденца. С разлогом.

Dušan P. ĐURĐEV

DID MIRJANA STEFANOVIĆ READ EDWARD LEAR?

Summary

The focus of this work is the connection that the poetry of Mirjana Stefanović has with the Serbian and European tradition of nonsense literature for children. The poetical expression of Mirjana Stefanović is unusually daring, original and subversive. Deeper connections can be detected with the English nonsense tradition, namely with Lewis Carroll and Edward Lear, rather than with the Serbian modernist tradition of poetry for children whose leading figure has been Dušan Radović. The conclusion of the author is that the relatively marginal status of the poetess is due to her specific attitude towards poetic tradition.

Key words: poetry for children, nonsense, senselessness, subversive, game

◆ **Зорица ТУРЈАЧАНИН**
 Универзитет у Бањој Луци
 Филолошки факултет
 (професор у пензији)
 Република Српска

ОД ИСТОГ ПИСЦА (Слободан Јанковић, Златна рибица и Ресановачке колибе)

САЖЕТАК: Рад се бави умјетношћу приповједања Слободана Јанковића. Импресионистички се евоцира снажна естетска сугестија коју доноси Јанковићево дјело и показује се с којом лакоћом и с којом снагом Јанковић досеже исконску изворност дјетињства. Такође, у раду су дјела Слободана Јанковића смештена у контекст књижевности за дјецу и повезана мрежом сродности по духу.

КЉУЧНЕ РИЈЕЧИ: дјеца, дјетињство, тема, план, свијет, искуство

Ако се за неког може устврдити да лако пише, онда се то може рећи за Слободана Јанковића, који је својим именом потписао, досад, педесетак књига: афоризама, краћих проза, романа за дјецу и одрасле. Он спада у оне Богом дане ствараоце који ма никад не помањка тема, јер он теме не тражи, него га оне закупају таквим интензитетом да буквално може да напише животом богат, занимљив и импресиван роман од свега чега се дотакне, или што обухвати мишљу или погледом.

Довољно је да аутор извуче неки кончић, направив први корак по заводљивој непознатој стази, врати се сјећањем на неки давни завичајни пропланак